

KULTUR I UPPLAND

No 4

2006

Detta nummer

Bergslagen förknippas oftast med gruvorna och järnbruken i Västmanland, Dalarna och Värmland. I norra Uppland finns det emellertid minnen av 300 års högtstående industriell verksamhet i form av Dannemora gruva och de många vallonbruken. De utgör inte bara minnen av en framstående industriell epok i svensk historia. De ger också prov på välplanerade samhällen för brukens invånare. Här återspeglas både högrestandskulturen och levnadsvillkoren för den arbetande befolkningen.

Lövsta bruk var en gång det förnämsta järnbruket i Sverige. Här tillverkades det högkvalitativa stångjärn som gav så goda exportinkomster för Sverige under framför allt 1600- och 1700-talen. Lövsta bruk är idag en av våra mest välbevarade bruksmiljöer.

Olav Haraldssons livsöde blev dramatiskt. Som norsk kung kristnade han landet med brutala metoder. Han fördrevs så småningom och när han försökte återta makten besegrades han och mötte döden vid Stiklastad år 1030. Olav kom ganska snart efter sin död att helgonförklaras. En av de kyrkor som tillägnades S:t Olof ligger i Sigtuna. Numera är kyrkan en ruin, men den berättar en intressant historia.

Naturaliekabinettet i Lövsta bruk

Dannemora bergslag

Bergslagen är för många synonymt med gruv- och bruksorterna i Västmanland, Dalarna och Värmland. I norra Uppland fanns det emellertid en tekniskt och socialt högt utvecklad brukskultur. Idag utgör de många uppländska bruken platser där man kan njuta av stillheten och den vackra bebyggelsen. Men under 300 år sjöd området av en intensiv industriell verksamhet. Bruken försörjde inte bara Sverige med högkvalitativt järn utan gav också landet goda exportinkomster.

Den 21 juli 1794 besöktes Dannemora gruva av kungen, Gustav IV Adolf, och hans farbror, hertig Karl. Dagen till ära hade man låtit bygga en läktare över gruvhålet. Greve Skjöldebrand berättar i sina memoarer (del 2 sid 36) vad som sedan hände: "Några tusen bergskott tändes så gott som på en gång nere i gruvan, dundret blev gruvligt och räckte en lång stund, under vilken läktaren sviktade åt bägge sidor, och om en enda stock eller fogning brustit, hade läktaren med allt som var uppå den, blivit kastad i djupet. Gungningen var så stark, att ingen där kunde stå på benen, utan alla måste lägga sig ner och i denna ställning avbida utgången." Den gången var det alltså nära att Sverige hade förlorat både kungen och den som så småningom skulle efterträda honom, nämligen Karl XIII. Skjöldebrand kommenterar händelsen med att om de som stod på läktaren hade kastats ner i djupet, så hade Sverige antagligen inte förlorat Finland 1809. Så inkompetent ansåg han att Gustav IV Adolf var som kung.

Att kungen och hans svit besökte Dannemora var inte underligt. Gruvan, som gav högkvalitativ malm försörjde bruken i Norduppland. De stod i sin tur för en betydande järnexport. Järnet transporterades först till Stockholm där det vägdes på Järntorget för att sedan skeppas vidare till kontinenten och till England. Dannemora bergslag med sina gruvor och vallonbruk spelade alltså en central roll för Sveriges ekonomi under 1600- och 1700-talen.

Förhistorisk järnframställning

Framställningen och bearbetningen av järnet har en lång historia i Uppland. Under vendel- och vikingatiden (550-1050 e Kr) utvanns myrmalm i Dalarna och Gästrikland. En del av detta transporterades sedan till de centrala bygderna i Uppland för vidare bearbetning. Det är troligt att de släkter som representeras av båtgravarna i Vendel, Valsgärde, Ulltuna och Tuna i Alsike spelade en viktig roll inte bara för att förmedla de dyrbara skinnprodukterna från skogarna i norr och nordväst. De fungerade sannolikt också som en viktig länk i kedjan utvinning, bearbetning, transport och försäljning av järnet till de slutliga konsumenterna i Uppland och längre söderut.

Dannemora gruva

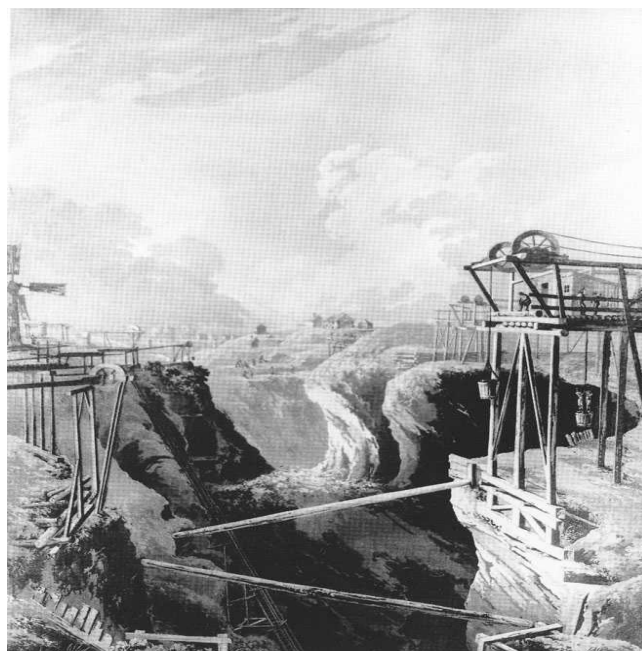
Det var emellertid Gustav Vasa som lade grunden till bergsbruket i Norduppland. Han hade privata intressen i området. Hans farfar, Johan Kristersson Vase, ägde Örby och hans föräldrar hade egendom i Film. 1545 bildade Gustav Vasa tillsammans med några svenska och tyska intressenter ett bolag för att bryta malm i Dannemora. När bolaget gick omkull några år senare tog Gustav Vasa över gruvan och hyttorna i Österby och i Vattholma. Staten kom sedan att behålla gruvan fram till privatiseringen under 1700-talet.

Dannemora gruva och gruvorna i Vigelsbo var grundförutsättningen för uppkomsten av Dannemora bergslag. Järnet i Dannemora var av hög kvalitet. Den hade låg fos-

forhalt. Inslaget av kalk och mangan gjorde den lättsmält och gav god smidighet och hållfasthet.

Fram till 1730-talet använde man tillmakning för att bryta malmen. Det innebär att man hettade upp berget med stora brasor och därefter hällde man kallt vatten över det hela. Den hastiga avkylningen gjorde att berget sprack. Sedan kom man att använda sig av krut i stället och längre fram av nitroglycerin och dynamit.

Från Dannemora transporterades sedan malmen till de olika bruken. Detta skedde företrädesvis vintertid då transportererna skedde på slädar. Så småningom kom järnvägen att ersätta vintervägarna.

Johan Fredrik Martin: Dannemora gruva omkring år 1800

De första bruken

Det var inte bara Dannemora gruva som startades genom kungligt initiativ. Även bruken dominerades länge av staten. I början av 1600-talet arrenderade Willem de Besch och Louis de Geer Lövsta. Medan de Besch var den som introducerade vallonsk teknik i Sverige så var de Geer den store organisatören och finansären. de Geer fick på 1640-talet tillstånd att förvärva Lövsta, Österby och Gimo bruk.

Vallonerna

Dannemora gruva var den enskilt viktigaste förutsättningen för uppkomsten av bruken. Tillgången till yrkeskunnigt folk var också av stor vikt. Gustav Vasa hade rekryterat tyskar till bergshanteringen men under 1600-talet invandrade sammanlagt cirka 1000 yrkeskunniga valloner med sina familjer till Norduppland. Vallonerna kom från södra delen av det som nu är Belgien. De talade en fransk dialekt och var kalvinister. I anställningskontrakten skrevs in att de fritt skulle få utöva sin religion i det lutheranska Sverige. De kom också att länge behålla sitt språk men försvenskades så

småningom. Namn som Baudou, Gauffin, Gille, Hübinette, Martin, Mineur, Pousette och Vervier markerar ättlingar till de valloner som invandrade till Sverige på 1600-talet.

Träkolet

Tillverkningen av stångjärn fordrade mycket bränsle. Bruken behövde därför mycket träkol. Detta fick man från de många kolmilorna. De stora skogarna i Norduppland var därför av väsentlig betydelse för bruken. I stället för att betala skatt levererade bönderna kol till bruken. En del bönder som bodde på gårdar som ägdes av bruken betalade också sitt arrende i form av träkol. Bönderna stod också för transporter av malm till bruken och av stångjärn från bruken till utskeppningshamnarna.

Vattenkraften

Brukens lokalisering berodde också på tillgången till vattenkraft. Detta behövdes för att driva hammare och blåsbälgar. Här utnyttjade man inte endast de naturliga vattendragen. Man lade också ner stor möda på att bygga kanaler och dammar för att på bästa sätt kunna utnyttja sig av vattenkraften.

Rysshärjningarna 1719

Järnframställningen i Dannemoras bergslag var av stor vikt för den svenska vapentillverkningen under 1600-talet och betydde också mycket för landets ekonomi genom de intäkter som järnexporten ledde till. Under kriget mot Ryssland kom emellertid Öregrund och Östhammar liksom många av bruken, bl a Forsmark och Lövsta, att förstöras genom brand och plundring. Den svenske generalmajoren Zöge ledde försvaret på ett uselt sätt och kom senare att dömas till hårda böter och tre års fängelse.

Storhetstid och bruksdöd

Efter freden kom bruken emellertid snabbt att byggas upp igen och frihetstiden kom att bli järnhanteringens glansperiod. Man kunde ta bra betalt för det högkvalitativa stångjärnet. Staten förde också en medveten politik för att hålla tillbaka utbudet av svenskt järn. En viktig anledning var att inte skogarna skulle beskattas alltför hårt i samband med

koltillverkningen. Men utbudsbegränsningen höll också uppe prisnivån.

Under 1800-talet andra hälft lades några av de mindre bruken ner och bruksdöden fortsatte under 1900-talet med de större bruken. I Söderfors pågår emellertid järnframställningen fortfarande. Dannemora gruva lades ner 1992, men nu finns det planer på att ta upp driften igen. Det hänger samma med de höga stålpriserna som den starka ekonomiska tillväxten i Indien och Kina har medfört.

Det planerade samhället

När man besöker bruken idag frapperas man av hur vackra och välplanerade de är. De raka bruksgatorna med sina vackra byggnader och den genomtänkta planen med herrgården och kyrkan i centrum vittnar om den omsorg man lade ner inte bara på själva produktionen utan också på det samhälle som växte upp kring järntillverkningen.

Myllrande folkliv

Nu kan man bara ana det myllrande folkliv som en gång fanns på dessa platser. Högst i arbetarhierarkin stod smederna, den tidens välbetalda yrkesarbetare, som så mycket av produktionen berodde på. Smederna hade ofta stora familjer, hustrur och stora barnaskaror. De bodde i sina lägenheter om kök och kammare i husen längs bruksgatorna. I köket ägde huvuddelen av hushållets göromål rum. Här lagade man mat, bakade, tvättade, vävde och sydde.

Från vaggan till graven

Inköpen gjordes i bruksboden och bruksborna häftade ofta i skuld till affären. Barnen gick i skola i bruket. Det var ursprungligen prästen som skötte undervisningen. Barnen fick lära sig läsa och skriva men tidigt skulle pojkarna läras upp i faderns yrke. Man gifte sig i allmänhet med en flicka från bruket, äktenskap utanför bruket var inte så vanligt. När man inte längre orkade med det hårda arbetet sörjde bruket för ens uppehälle genom gratial, en pension som huvudsakligen utgick i natura.

Allt detta gjorde att bruken kom att bli rätt slutna samhällen. Den sociala kontrollen var stark. Plikttrohet, arbetsamhet och skötsamhet uppmuntrades. En baksida var kanske att den välplanerade tillvaron inte uppmuntrade till initiativ och nytänkande.

Claes-Henric Siven

Litteratur

Björn Ambrosiani, *Båtgravarnas bakgrund i Mälardalen*, i Ann Sandwall (red) *Vendeltid*, Statens Historiska Museum 1980.

Ola Ehn, *Järnhantering och Järnbruk*, i *Vägvisare till kulturen i Uppsala län*, Länsstyrelsen i Uppsala län, 1979.

Olov Isaksson, *Vallonbruk i Uppland*, Stockholm: Bonnier i samarbete med Upplandsmuseet, 1995.

Henrik Schück (utgivare), *Excellensen grefve A.F. Skjöldebrands memoarer*. Andra delen. Stockholm: Hugo Gebers förlag, 1903.

Lövsta bruk

Lövsta bruk är en synnerligen välbevarad bruksmiljö. Här får man en god uppfattning om hur ett förindustriellt mönstersamhälle kunde se ut på 1700-talet. Det är en fantastisk upplevelse att sakta ströva på den centrala bruksgatan och njuta av de vackra smedsbostäderna på ena sidan gatan och anblicken av den stiliga herrgården och parken med dammen på andra sidan gatan. Det är fantasieggande att försöka föreställa sig det myllrande liv som en gång varit här. Samtidigt uppvisar bruket många ”eviga” stadsbyggnadsvärden och bör därför kunna utgöra en inspirations- och kunskapskälla vid skapande av dagens boende- och arbetsmiljöer.

Anor sedan 1500-talet

På platsen för Lövsta bruk, eller Leufsta bruk enligt äldre stavning, fanns ett bondebruk på 1500-talet och ett kronobruk, som anlades 1596. Det finns belägg för järnhantering på Lövsta redan 1578, troligen som bisyssla till jordbruket. Under 1620-talet etablerades Lövsta som järnbruk genom att holländarna Willem de Besche och Louis de Geer arrenderade kronobruket. År 1643 köpte Louis de Geer kronobruket. Han förvärvade samtidigt Gimo och Österby bruk. de Geer värvade därefter arbetskraft från Vallonien i nuvarande södra Belgien.

Louis de Geer utvecklade järnhanteringen så att Lövsta blev Sveriges främsta stångjärnsbruk och berömt för sitt vallonsmide. Vallonerna hade hög yrkesskicklighet och förbättrade metoderna i järnhanteringen – masugnar med ökad produktivitet, smidesteknik som gav bättre kvalitet på järnet och effektivare kolmilor för att producera träkol. Sonen Emanuel utvecklade den strikta stadsplanen för bruket.

Verksamheten blomstrade under slutet av 1600-talet och under 1700-talet. År 1719 brändes dock herrgården och större delen av bruket ner av ryssarna. Charles de Geer återuppförde snabbt bruket och herrgården efter rysshärjningarna. Lövsta blev fideikommiss 1730. Tillverkningen av tackjärn upphörde 1750 men vallonsmidet fortsatte ända till 1926.

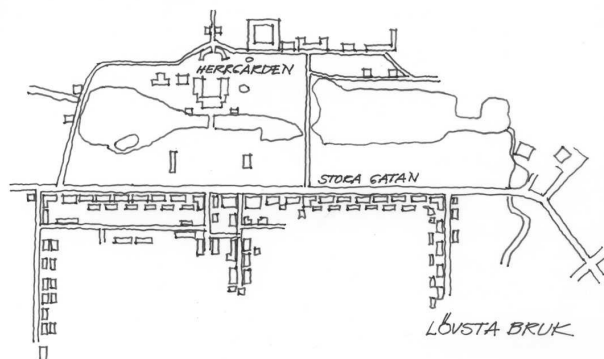

Lövsta herrgård

År 1917 såldes bruksanläggningarna till Gimo-Österby AB. Familjen de Geer behöll dock herrgården och delar av bruksbebyggelsen. På 1920-talet omvandlades det gamla bruket till ett jordbruk. Familjen de Geer, som med 13 ägare vårdat Lövsta i nära 350 år, behöll bruket ända till 1986. Under 1700-talet blev familjen de Geer också ägare till bl a bruken Karlholm, Västland, Åkerby, Hillebola och Tobo. Många av ägarna i släkten de Geer hade framstående positioner i samhället. Många hade också breda kulturella intressen. Flera av ägarna gjorde mycket stora insatser för Lövsta. Idag ägs byggnaderna och parken av Statens fastighetsverk. Se ägarlängden nedan.

Herrgården

Över tiden har det varit tre herrgårdar på Lövsta. Den äldsta anläggningen uppfördes omkring 1615 och var belägen söder om den nuvarande. En tavla från 1660-talet visar en knuttimrad herrgård med tre längor runt en gård. Den andra herrgården stor klar 1702 och var uppförd som en karolinsk herrgård i rödfärgat timmer.

Efter rysshärjningarna återuppförde Charles de Geer bruket och herrgården på grundval av det gamla planmönstret från stormaktstiden. Herrgården stod klar på 1730-talet. Byggnaderna uppfördes i tegel på de nerbrunna byggnadernas grunder. Herrgården utformades i senbarockstil i två fulla våningar och med säteritak. Teglet putsades gult med vita hörnkedjor och fönsteromfattningar. Flyglarna var till att börja med fristående men sammanbyggdes med huvudbyggnaden i början av 1800-talet.

Under högkonjunkturen på 1740- och 50-talen genomförde Charles de Geer stora förändringar. Fönster och golv byttes ut och kakelugnar installerades. På 1750-talet genomfördes inredningar och nybyggnader ritade av den kände arkitekten Jean Eric Rehn. Den vackra matsalen är Rehns verk. Han skapade eleganta grindar till bruksgatan, staketet mot parken och utformade även två paviljonger; i den ena inryms naturaliekabinettet och i den andra biblioteket. I naturaliekabinetter förvarades naturalier d v s uppstoppade djur. Charles de Geer byggde också upp ett ansenligt bibliotek som utvecklades till ett av landets främsta. I biblioteket finns bla Blomboken som innehåller mer än 3000 akvareller av växter, varav många målade av Olof Rudbeck d y, samt Fogelboken, också med målningar av Rudbeck d y. Intill herrgården ligger en åttkantig byggnad, en volière som också ritades av Rehn och uppfördes 1760. Byggnaden användes för levande fåglar.

Bruket hade en andra kortare blomstringsperiod vid sekelskiftet 1900. Carl de Geer omgestaltade då stora delar av herrgårdens interiörer enligt tidens smak. Den kände arkitekten Isak Gustaf Clason, som bl a skapade Nordiska museet och Hallwylska palatset i Stockholm, fick uppdraget

att rita dessa ombyggnader. Bl a att inreddes stora biblioteket, inre biblioteket samt naturaliekabinettet.

Brukskyrkan

Brukskyrkan, i karolinsk barock, byggdes samtidigt som bruket återuppfördes efter ryssarnas härjningar och invigdes 1727. Interiören är enkel och vacker och den unika praktfulla orgeln, berömd för sin fina klang, finns ännu kvar och är återställd i ursprungligt skick. Charles de Geer anlätade den kände orgelbyggaren Johan Niclas Cahman för att utföra orgelverket.

Bruksgatan i Lövsta

Bostäderna

Längs bruksgatan ligger längor med bostäder för smeder och andra hantverkare. Till bostaden hörde visthusbod och del i ladugård. I ett av husen finns en välbevarad smedsbostad från 1720-talet med ursprunglig planlösning. Stugan innehåller förstuga, ett stort kök med bakugn samt kammare. Kammaren användes vanligen bara som finrum vilket betydde att hela familjen i huvudsak vistades endast i köket. Långt in på 1900-talet var detta den standard som erbjöds smedsfamiljerna.

I samband med arkitekten Clasons inredning av biblioteken vid sekelskiftet 1900 försåg han också vissa av byggnaderna utmed bruksgatan med gavlar i renässansstil enligt tidens mode.

Parken

Parken är en vacker barockanläggning. Den inramas av två stora orangeribyggnader i gulputsat tegel. På 1970-talet renoverades och återställdes parken på grundval av barockplanen från 1769.

Andra byggnader

I vagnsmuseet finns Sveriges största samling vagnar i privat ägo. Uppbyggnaden av denna samling har pågått sedan 1700-talet. Stallbyggnaderna, grupperade kring en gård, uppfördes 1758. Även ett stort bruksmagasin och flera ekonomibyggnader finns kvar. Av verkstäder och smedjor återstår dock tyvärr nästan ingenting.

Livet i bruket

Bruket var ett eget samhälle och slutet gentemot omgivningen. På 1770-talet bodde 1300 personer på Lövsta. I bruket fanns präst, skolmästare, läkare, krögare och alla tänkbara hantverkare representerade. Under första hälften av 1800-talet svarade Carl de Geer för stora förbättringar för brukets befolkning, bl a tillkom en ny skolbyggnad. Livet för smeder och andra hantverkare präglades av hårt arbete. Måndag – lördag delades dygnet in i sextimmarpass

för männen – arbete sex timmar, vila sex timmar, arbete sex timmar, vila sex timmar. Kvinnorna skötte hem, barn, tärpa och djur. Söndagen var vilodag med besök i kyrkan.

Men ibland var det fest som t ex vid midsommarhelgen, den största högtiden under året på bruket. Då festade hela bygden i dagarna fyra. Man åt sill och drack öl. En smed fick 11 liter öl medan en lantarbetare bara fick hälften av denna ranson. I Lövsta fanns det två dansbanor, en för smeder och tjänstemän och en för övrigt bruksfolk och folk utifrån. Den fjärde festdagen var dansbanorna reserverade för de äldre; då fick ungdomarna hålla sig undan. Även julfirandet var en höjdpunkt på året i Lövsta med julfest för barnen och gåvor till de mest behövande.

Inspirerande miljö

Stadsplanen för bruket utgår från 1600-talets strikta planmönster och ger intryck av en liten välplanerad stad. Smedsbostäderna i längor utmed den långa bruksgatan och järnstaketet mot parken på andra sidan förstärker gatan som axel genom bruket. Tvärgatorna, med hus på båda sidor, utgör vackra gaturum. Bebyggelsen är väl sammanhållen i formspråk och färg och har en mänsklig skala. Byggnaderna och uthusen omger trivsamma gårdsrum. De små täpporna för bostäderna ger vackra blickfång. Barockparken ger möjlighet till avkoppling och rekreation. Här finns mycket att inspireras av vid gestaltning av vår tids miljöer.

Ägarlängd

1643-1652	Louis de Geer, köpman och bankir
1652-1692	Emanuel de Geer (son)
1692-1730	Charles de Geer (brorson), landshövding
1730-1778	Charles de Geer (brorson), kunglig hovmarskalk, entomolog, ledamot av Vetenskapsakademien
1778-1805	Charles de Geer den yngre (son), hovmarskalk, politiker
1805-1861	Carl de Geer (son), politiker, lantmarskalk dvs ledare för adeln i riksdagen under en tid, kallades "Excellensen"
1861-1877	Emanuel de Geer, Baron Manne (brorson)
1877-1887	Louis de Geer (bror)
1887-1914	Carl de Geer (son)
1914-1925	Louis de Geer (bror)
1925-1953	Jean Louis Gérard Etienne de Geer (annan gren av släkten)
1953-1978	Carl de Geer (son)
1978-1986	Louis de Geer (son)
1986	Lövsta doneras till Stiftelsen Leufsta
1997	Byggnader och park övertogs av Statens fastighetsverk men verksamheten sköts fortsättningsvis av stiftelsen

Kristina Berglund

Litteratur och källor

Anfält, Tomas m fl: *Lövstabruk – en guide till herrgårdens och brukets historia*, Lövstabruk 1993.

Broschyrer utgivna av Tierps kommun, Lövsta Bygderåd m fl.

Isaksson, Olov: *Vallonbruk i Uppland – människor och miljöer*, Albert Bonniers förlag, 1991.

Nationalencyklopedin.

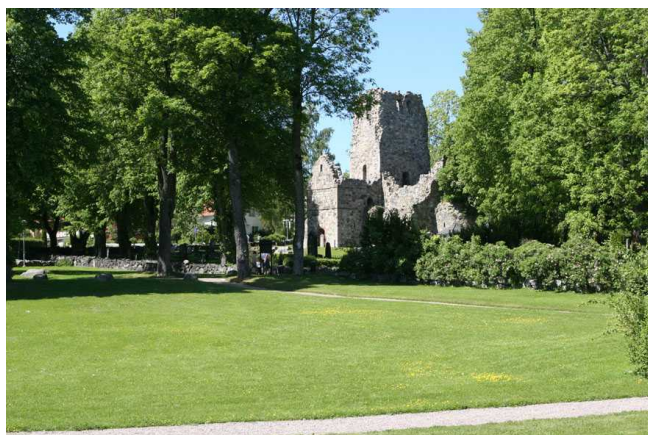
Statens fastighetsverk: Lövsta bruk, särtryck ur Statens fastighetsverks tidning *SFV-Kulturvärden*.

Historien om S:t Olof

I Sigtuna finns ruinerna efter flera medeltidskyrkor. En av dessa är S:t Olofskyrkan. Den påminner om att det fanns en utbredd Olofskult i Sverige under tidiga medeltiden. Låt oss först sammanfatta S:t Olofs levnadshistoria och sedan titta närmare på kyrkan S:t Olof i Sigtuna.

S:t Olofs levnadshistoria

S:t Olof hette under sin livstid Olav Haraldsson och var kung i Norge 1015 – 1028. Han började sin karriär med vikingatåg och plundringar i öst och väst och erövrade slutligen Norge, vilket han ansåg sig ha arvsrätt till, eftersom han härstammade från Harald Hårfagre. Olav var kristen och krävde att alla i landet skulle anta kristendomen. De som vägrade straffades på lämpligt sätt; en del fick händerna avhuggna, andra bländades, d v s fick ögonen utstuckna. Man kanske kan undra hur denne våldsamme och krigiske man kunde komma att bli betraktad som helgon. Anledningen var förstas att han slutligt lyckats kristna Norge.

S:t Olof i Sigtuna

Olav sökte fred med den svenske kungen Olof Skötkonung och föreslog giftermål med kungadottern Ingegärd. Olof Skötkonung blev ursinnig så fort den norske kungen nämnades vid namn, han kallades därför enbart ”den digre mannen”, och sade nej till giftermålet. På tinget i Uppsala beslöts emellertid att Ingegärd skulle giftas bort till Olav. Men den svenske kungen bröt detta löfte och gifte i stället bort henne med furst Jaroslav i Gårdarrike. Olof Skötkonung hade även en frillodotter Astrid och henne gifte sig Olav med istället, dock utan den svenske kungens vetskap.

Många stormän i Norge var missnöjda med Olavs förtryck och vände sig till Knut den store som härskade i England och Danmark. I Sverige var nu Anund Jakob kung. Olav sökte stöd av den nye svenska kungen och tillsammans kämpade de mot Knut den store i slaget vid Helge å. Knut led stora förluster till en början, men han hade en större flotta och Olav och Anund tvingades dra sig undan till den svenska ostkusten. Olav återvände senare till Norge men han hade nu förlorat stormännens och folkets stöd och fördrevs. Han levde en tid i landsflykt i Gårdarrike. Han bestämde sig slutligen för att återvända till Norge och återerövra makten. Innan han återvände till Norge seglade han upp i Mälaren och sökte stöd av kung Anund i Uppsala. Ett stort antal män ur Anunds hirdfölje följde med Olav på marschen till Norge. Olav stupade i slaget vid Stiklastad 1030. Han skrinlades i Trondheim året efter.

Snart började rykten spridas om mirakler som inträffat kring hans döda kropp och pilgrimer började vallfärda till Trondheim. Adam av Bremen skriver 1070 att Herren lät

märkliga helbrägdagörelser ske vid den salige kungen och martyren Olavs grav i Trondheim. Många av de svenska krigarna stupade sannolikt på Olavs sida i Stiklastad. Detta kan ha bidragit till att kulten av S:t Olof blev så omfattande i Sverige.

Kyrkan S:t Olof i Sigtuna

Kyrkan S:t Olof i Sigtuna byggdes i flera steg. Söder om kyrkans kor finns rester av en byggnad som är byggd kring en brunn. Detta är den äldsta delen. Troligen fanns det en träkyrka i anslutning till brunnshuset. Brunnshuset har sannolikt varit doprum. I den allra äldsta dopritualen nedsänktes hela kroppen på den som skulle döpas och en stor del av de som döptes var vuxna. Det är troligt att man då utnyttjade naturliga källor och vattendrag.

Under den andra byggnadsperioden uppfördes det treskeppiga koret, korsarmarna och centraltornet. Det treskeppiga koret gör kyrkan unik. Kyrkan måste ha haft ett långhus i trä. Kyrkan antas ha uppförts för prosten över Attundaland. Vi vet att det fanns en prost i Sigtuna på 1160-talet. Bygget av kyrkan stannade dock, och något långhus i sten byggdes ej. Orsaken kan vara att prosten flyttade över till kyrkan S:t Per, vilket ägde rum någon gång före 1220.

Under den tredje byggnadsperioden uppfördes det nuvarande långhuset och det är betydligt yngre än kyrkans östra delar. Troligen byggdes långhuset under senmedeltid eller 1500-talet.

Gunnar Norman

Litteratur

Snorre Sturlasson, *Olav den heliges saga*, Forumbiblioteket 1961. Översatt av Åke Ohlmarks..

Jonas Ros, *Sigtuna, Staden kyrkorna och den kyrkliga organisationen*, OPIA 2001.

Tidningen Kultur i Uppland

Uppland har en rik och varierad kulturhistoria. Avsikten med denna elektroniska tidning är att spegla den uppländska kulturen. Artiklarna kommer ofta men inte alltid att referera till en viss plats. Tidningen kommer alltså att kunna vara underlag för utflykter i Uppland. Många av artiklarna är också ett resultat av sådana utflykter.

Redaktion

Kristina Berglund och Claes-Henric Siven

Tel: 08-758 95 97 Mobil: 070-529 95 97

E-post: kristina.berglund.ark<kanelbulle>comhem.se